

לב

וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֹם עִיר שָׁכֶם (לג, יח)

דברי חסידים

"שלם בגופו - שנתרפא מצלעתו; שלם בממונו - שלא חסר כלום מאותו הדורון; שלם בתורתו - שלא שכח תלמודו בבית לבן" (רש"י)

ה"משכיל לדוד" מפרש, ששלמות זו לא התחדשה בבואו של יעקב לעיר שכם, אלא היתה קיימת קודם לכן: השלמות בגופו - מאחר שרפואתו של יעקב מצליעתו היתה מיד לאחר מלחמתו עם שרו של עשו, כשזרחה השמש; והשלמות בממונו - שכן "לא היה מתחילה חיסרון אלא למראית העין, אבל לפי האמת לא היה חסר כלום אפילו בשעה ששלח הדורון לעשו, שנעשה לו נס שלא חסר כלום".

אבל בפשט הכתובים קשה לומר כן¹⁰⁵, שהרי בכתוב נאמר "ויבוא יעקב שלם עיר שכם", היינו שיעקב הגיע לשלמותו בבואו לעיר שכם, ולא קודם לכן.

ונראה לפרש, שאכן שלמותו של יעקב בגופו ובממונו הגיעה רק בכניסתו לעיר שכם: השלמות בגופו - שכן רפואתו לא היתה מיד ובאופן ניסי, אלא נמשכה בדרך טבעית עד בואו לשכם¹⁰⁶; והשלמות בממונו - כי משלוח הדורון לעשו אכן גרם לחיסרון מסויים, ורק עם בואו לעיר שכם נשלם חסרון זה, על ידי נכסיו שהתרבו במהלך הדרך.

השלמות בתורתו, לעומת זאת, היתה קיימת בו תמיד, ולא היתה חסרה מעולם, כדברי רש"י: "שלם בתורתו - שלא שכח תלמודו בבית לבן".

ומכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה':

כאשר יהודי נדרש ללכת בגלות, לצאת בשליחותו של הקב"ה כדי

105. אמנם במדרש (ב"ר פ"ח, ה; תנחומא באבער פרשתנו יא) מוסבר באופן זה, אבל בדעת רש"י, המפרש "פשוטו של מקרא", קשה לפרש כן, כבפנים.

106. ראה לעיל ביאור יט.

לברר ולזכך את העולם הגשמי – ייתכן שתהיה ירידה מסויימת בדרגתו, אבל ירידה זו תהיה זמנית בלבד, ובסופו של דבר הכל יתוקן וישוב להיות כמקדם.

אלא שגם ירידה זו היא רק בענייניו החיצוניים ("גופו" ו"ממונו") של היהודי; אבל בענייניו הפנימיים, בענייני הנשמה ("תורתו") – לא תהיה ירידה כלל, גם לא לזמן קצר, כשם שתורתו של יעקב לא היתה חסרה מעולם.

(לקו"ש חכ"ה ע' 168 ואילך)

לג

וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם (לג, יח)

"שלם בגופו – שנתרפא מצלעתו; שלם בממונו – שלא חסר כלום מכל אותו דורו; שלם בתורתו – שלא שכח תלמודו בבית לבן" (רש"י)

יש לתמוה: מדוע מצמצם רש"י את שלמותו של יעקב לנושאים אלה בלבד, שהם לכאורה נושאים צדדיים, ואינו מפרש כמשמעותו הפשוטה של הכתוב – שיעקב נשאר שלם בכל המובנים, למרות כל הסכנות שעמדו בדרכו?

[למשל: "שלם בגופו" – מוטב היה לכאורה לפרש שהכוונה היא לכך שלא נהרג במלחמתו עם עשו, ולא לרפואה מהצליעה, שהיא עניין צדדי; "שלם בתורתו" – מוטב היה לפרש שהכוונה היא לכך שלא הושפע לרעה מדרכי לבן (כפי שמצינו בדברי רש"י לעיל¹⁰⁷), שיעקב התפלל שיחזור "שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן"), ולא לפרט המסויים של אי-שכחת תלמודו].

107. ויצא כח. כא.

ויש לומר:

כשיעקב יצא לדרכו מבית אביו, הבטיח לו הקב"ה¹⁰⁸ "והנה אנוכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך", ופירש רש"י: "לפי שהיה ירא מעשו ומלבן". ונמצא, שבידי יעקב היתה הבטחה מפורשת מהקב"ה לכך שעשו ולבן לא יוכלו להזיק לו, ומובן שהבטחה זו נתקיימה במלואה. אין כל חידוש איפוא בכך שיעקב לא ניזוק בגופו ובנפשו בגלל עשו ולבן.

ולכן מפרש רש"י, שהכתוב "ויבוא יעקב שלם" מתייחס לפרטים שאינם כלולים בהבטחת הקב"ה, והחידוש הוא שגם בפרטים אלו היה יעקב שלם:

"שלם בגופו – שנתרפא מצלעתו": מאחר שיעקב לא נפגע ברגלו בידי עשו או לבן, אלא על ידי מלאך ה' – לא נכלל הדבר בהבטחת הקב"ה, ולמרות זאת נרפא מצליעתו.

"שלם בממונו – שלא חסר כלום מכל אותו דורון": השלמת החיסרון שנוצר על-ידי הדורון אינה נכללת בהבטחת הקב"ה, שכן גם לולא השלמה זו היה עדיין יעקב עשיר מופלג; ולמרות זאת הושלם גם חיסרון זה.

"שלם בתורתו – שלא שכח תלמודו בבית לבן": דרכו של עולם היא, שכל עבודה מאומצת משכיחה את הלימוד, ואין הדבר תלוי בבית לבן דוקא, ולכן אי-השכחה לא היתה כלולה בהבטחת הקב"ה שיעקב יוכל לעמוד מול לבן; ולמרות זאת – לא שכח יעקב את תלמודו.

בדרך זו, יש לפרש מספר פרטים שבהם משנה רש"י בפירושו כאן ממקומות אחרים:

(א) בפירושו על הש"ס¹⁰⁹ כתב רש"י שיעקב "לא שכח תלמודו מפני טורח הדרך", ואילו כאן בחר לכתוב "שלא שכח תלמודו בבית לבן"¹¹⁰ – כי

108. ויצא כח, טו.

109. שבת לג, סע"ב.

110. על-אף שלכאורה הפירוש "שלא שכח תלמודו מפני טורח הדרך" מתיישב יותר בפשוטו של מקרא. שהרי לפירוש זה השלמות התגלתה רק עם בואו לשכם בתום

לדעת רש"י בפירושו כאן אין כל חידוש בזה שהדרך לא השפיעה על יעקב לרעה, שהרי הדבר נכלל בהבטחתו של הקב"ה "ושמרתיו בכל אשר תלך".

(ב) במדרש¹¹¹ מובאת שלמות נוספת שהיתה ביעקב – "שלם בבניו"; אך רש"י בפירושו כאן לא הביא פרט זה – שכן אין כל חידוש בכך שבני יעקב נשארו שלמים ולא ניזוקו על ידי לבן ועשו, שהרי הדבר נכלל בהבטחתו של הקב"ה ליעקב שישמור עליו ועל בני ביתו.

(לקו"ש חכ"ה ע' 170 ואילך)

סדר

לד

וַיִּקַּן אֶת חֶלְקֵת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָתַח שָׁם אָהֳלָו מִיַּד בְּנֵי
חֲמוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׁיטָה (לג, יט)

"קשיטה – מעה. אמר רבי עקיבא: כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה 'קשיטה'" (רש"י)

הקשו המפרשים:

(א) לקמן¹¹² פירש רש"י ששכם אמר לדינה "ראי, אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז, אני אשאך ותקנה העיר וכל שדותיה"; ולכאורה הדברים אינם מובנים, שהרי מאה מעות אינן סכום גדול כלל¹¹³!

(ב) מדוע נקט הכתוב בלשון "מאה קשיטה", ולא בדרך הרגילה יותר

המסע (כדברי הכתוב "ויבוא יעקב שלם עיר שכם"), בעוד שלפי הפירוש המובא ברש"י על התורה קיימת שלמות זו כבר מעת יציאתו מבית לבן.

111. ב"ר פע"ט, ה.

112. לד, ג.

113. מלאכת הקודש על פרש"י כאן.